

Radijska igra

Marko Elsner Grošelj
Mihail je mrtev

OSEBE:

Herta
Zofija
Mihail
(Glas)

Srečanje obeh ženskih likov v ateljeju slikarja Mihaila po njegovi smrti je morda resnično, morda pa tudi ne.

Navsezadnje je to čas po svetovnem razdejanju, prizadete so človeške duše, ne samo hiše.

Igra je pesniška fikcija, ki temelji na posameznih drobcih iz slikarjevega življenja.

Omahujoči koraki na hodniku, nato zastanejo. Previdno odpiranje škripajočih vrat, obenem boječ ženski glas

HERTA: (tihu) Mihail! Si tukaj? Mihail? (razočarano) Ni te ... (v upanju) Odšel si ven, gotovo si kam šel ... Morda si v umetnostni galeriji ... Imaš novo razstavo, Mihail? ... Ah, zdaj prav zares ne ... Čuden čas je, ali ne? ... Seveda, pri svojih prijateljih si, v podeželskem gradu ... tam se zbirajo umetniki ... Se boš kmalu vrnil? ... Takoj, ko podpišeš pogodbo za prodajo svojih slik ... Saj ne stradaš več, zdaj si bogat ... Ti gre dobro, Mihail? ...

Sledimo Hertinim korakom, ki izdajajo njeno negotovost, ustavi se, prestopa na mestu, se obrača in gre spet naprej, prevrne pozabljeno kositrno skledo

HERTA: (glasno, odsekano) Šajse! ... (kot odmev zadržanega smeha) Kakšna neroda sem, včasih sem se obračala po tem prostoru z zavezanimi očmi ... Se spomniš, kako sem te iskala z rokami in si se mi izmikal ... Potem pa si me objel pred sliko na štafelaju, kot bi stopil iz nje ... Si to napravil zanalašč? Da me ne bi preveč prestrašil? ... (koraki pohitijo in se nečesa spomnijo) Tega okna se ne spominjam ... Si ga zamenjal? Je bilo okno na tej strani ateljeja? ... Seveda je bilo, kako sem neumna ... Zunaj je vrt ... Ampak nekdo je posekal drevesa, zato ga ne prepoznam ... (za hip njen svetel glas) Spominjam se lilij, ki so cvetele na sončnem delu vrta ... Obljuba najinemu skupnemu življenju, si rekel ... Zada je rasel bršljan ... V kotu pod zidom je bil postavljen pleten stol ... (pritajen smeh) Ukradla sva ga z nekega dvorišča ... (zresnjeno zamišljena) Sedel si v senci in molčal ... Od daleč se je zdelo, da dihaš v barvah ... Včasih si čisto potemnel, takrat sem mislila, da ne dihaš več ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

Kos zapoje v prelepi melodiji, potem pa se z divjim utripanjem kril in zvokom, podobnim prestrašeni kuri, požene z leve na desno stran zvočnega prostora.

HERTA: (narejeno vesela) Mihail, trikrat sem šla že mimo, pa me sploh ne opaziš ... Od zgodnjega jutra sediš tukaj, zdaj pa bo poldne ... Ti ne gre slikanje? ... Tako slabe volje si, da ne govoriš z mano ...

MIHAIL: (glas, kot z drugega sveta) Ne ... Herta ... Ne razumeš ... Čakam na primeren veter ...

HERTA: (se zasmeji) Ali ni primernege vetra? Jaz ga čutim na licih ... Krilo mi dviga ... Močan veter je, Mihail ...

MIHAIL: (rahlo vznejevoljen) Ne tega vetra ... To, kar čakam, je veter barv ... Skrivnost slikarstva ... Vrata v čudež ... Barve morajo pričarati življenje ... Tisto najmanjše, kar ne opazimo ... Zasvetijo se in potem vidiš, kako se vse premika, diha, živi ... Barve oživijo mrtve stvari, Herta ... Kot Lazar vstanejo iz groba ...

HERTA: Zakaj me strašiš? To ni lepo slišati, da mrtvi vstajajo iz groba ... Prosim, reci mi, da si opazil cvetlični vzorec na moji bluzi ... Preprosto dekle sem, ne razmišljam o skrivnostnih rečeh ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

Spet zaslišimo odpiranje vrat, tokrat odločno, koraki vedo, kam stopiti, telo ve, kako se gibati. V ateljeju čutimo napetost, Hertino pospešeno dihanje in nato otrplost, ko pod njenim premikom zaškriplje lesen pod. Čez hip se premakne, nestrpno zakliče v pričakovanju

HERTA: Mihail, si ti?! Zdelo se mi je, kot da si že zelo dolgo odsoten ... Si prinesel sladkor, kot sem te prosila? (bojazljivo) Mihail?

ZOFIJA: (odločno) Kdo pa ste vi?! (čez hip, tiše) Herta?

HERTA: Ne poznam vas, gospa ...

ZOFIJA: Jaz vas poznam, ali ni to dovolj?

HERTA: Lahko bi mi povedali ...

ZOFIJA: Seveda, Zofija sem ...

HERTA: (odsotno) Ko bo prišel Mihail, ne bo zadovoljen ... Kaj delate v njegovem ateljeju, gospa ...

ZOFIJA: Imam enako vprašanje za vas ...

HERTA: Nič ... Spomini ...

ZOFIJA: Seveda, spomini ... (z nekaj sarkazma) Draga Herta, predvidevam, da ne veste ... Mihaila ne bo ... Odpotoval je na zelo dolgo pot ... Pravzaprav je popolnoma odveč, da bi zanikala ... Nikoli več ga ne bo ... Mrtev je ...

HERTA: (zadržan vzklik osuplosti) Mrtev?! Mihail je mrtev? ... Kako je to mogoče ... Nič ni rekel ... Oprostite, neumnosti govorim ... Mrtev,

pravite ... Kdaj se je to zgodilo? (zaihti, z dlanjo na ustih) Ne morem verjeti ...

ZOFIJA: (trdo) Med vojno, Herta. Turiste na ulicah je zamenjala vojska s kljukastimi križi. V kavarni si lahko plesal z uniformo, pil in jedel in spal z uniformo ...

HERTA: Nisem vedela, nisem mogla vedeti ...

ZOFIJA: (jo grobo prekine) Ne pretvarjajte se, da niste vedeli! Zdaj, ko je vsega konec, Nemci nič ne veste. Niti tega ne, kdo vam je bil oče, vaš skupni oče, vaš bog ...

HERTA: Kako si drznete! Tik pred pričetkom vojne ste me vi, Francozi, zaprli v taborišče v Pirenejih. Tam niso radi streljali ljudi, izstradali so jih ... Imela sem srečo, nekdo je posredoval, da so me izpustili ... Potem sem bežala pred Nemci in pred francosko policijo in se skrivala ...

ZOFIJA: (še vedno neprizanesljivo) No, zdaj veste, kaj se je zgodilo ...

HERTA: Nič ne vem, samo to, da je mrtev ... Povejte vse, želim vedeti ...

ZOFIJA: (se zasmeji) Vi želite, seveda. Povedala vam bom to trapasto zgodbo, to neumno (na meji hysterije), nepotrebno, tragično, smešno zgodbo ... (se umiri, premišlja) Živela sem z Mihailom od tistega trenutka, ko so vas odpeljali, pravzaprav nekaj mesecev kasneje ... Ko smo izvedeli, da ste zaprti, sva se poročila ...

HERTA: (dvomeče) Postali ste njegova žena, Zofija?

ZOFIJA: (ne skriva svoje prenapetosti) Je to tako nenavadno, poročiti se z nekom, ki ga ljubiš? (zlobno) Predvidevam, Herta, da tega niste nikoli občutili ...

HERTA: (zgroženo) Kar tako, znenada ... Ko me ni bilo ob njem ... Morda že prej, pa tega sploh nisem opazila ... (kot bi se ji razjasnil obraz) Ne, ne, ne, to ni resnica ... nobenega prstana ne vidim na vaši roki ...

ZOFIJA: Saj ga ne morete videti, ker ga ni ... poročili sta se najini duši (kratek smehec) ... Dovolite, samo trenutek (si obriše prehlajeni nos) ... Boste kozarček? ... Nazdraviva sedanjosti, Herta ... (obešenjaško) dvema ubogima ženskama, ki si zaman gledata čez mušico preteklosti ... (našobjeno) No, in čisto malo čez mušico prihodnosti ...

HERTA: (izmikajoče) Nobenih kozarcev ne vidim, gospa Zofija ...

ZOFIJA: Preklete, kako težko se najdete v življenju! Pili bova iz stekleničke (brska po torbici, žvenket ključev in druge ropotije) ... Tukaj je ... Moja torbica je zlata, vse je v njej, kar človek potrebuje ... Zdravilo vedno pomaga, se vam ne zdi ...

HERTA: (tiho) Ne pijem, hvala, še hrane sem se odvadila, vi kar dajte, Zofija ...

ZOFIJA: Saj, zato ste pa taka trlica, obleka visi na vas, kot na kakšnem strašilu (se zamisli) ... Poslušajte, Herta ... (preudarno) Če bi Mihail želel živeti, potem bi živel (odmaši plutovinasti zamašek, ki pritajeno počí) ... Bil je obseden s smrtjo ... Njegova slovanska duša, nikoli potolažena melanholija ... Vedno je govoril ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

Zvok kot iz škatle, iz nekega zaprtega prostora, kot bi prisluškovali pri zaprtih vratih.

MIHAIL: ... Zofija, močen sem kot bik ... Zares sem močen ... Kdo pa je vlomil ključavnico v skladišču ... Ali pa snel težke verige, nesel polovico vola čez pol mesta in ga nataknil v ateljeju na kavelj! Kdo, Zofija?! Res sem močen. Če ne bi bil slikar, bi lahko delal v cirkusu kot akrobat ali pa bi bil bokсар ... Ko mi je šlo res za nohte, sem si rekel, samo še tole poskusim ... Če ne bo nobenega bogataša, ki bi se prikazal in pokupil moje slike, če ne zaslužim nič z njimi, potem grem za bokсарja ... Pustim slikanje, saj ničesar ne prinaša, samo žalost in trpljenje, ubijanje z barvami, kar naprej slutnje, da se bo vse skupaj tragično končalo ... Ampak potem se je čez noč obrnilo, kot bi premaknil električno stikalo na steni in se je prižgala luč ... Bogati zbiralec je kupil štiriinpetdeset platen ... Nenadoma sem postal nekdo ... Veš, kaj sem napravil najprej, Zofija? ... Zmanikiral sem si nohte ... Vso tisto umazanijo sem popucal, poglej zdaj moje nohte, popolni so ... Niti sledu o tem, da sem prišel iz geta ... Na, poglej ... Taki so kot moje slikarstvo, popolni, Zofija, poglej, kaj ti govorim ...

ZOFIJA: (kot bi stala v neki drugi sobi ali morda na balkonu) Mihail, močen si, zelo si močen ... In zlomljen od lastne moči ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

Spet smo v ateljeju

HERTA: (zamišljena, zase) Je sploh kaj ostalo od naju? ... Tista tri leta, ki sva jih preživela pod skupno streho in včasih pod milim nebom ...

ZOFIJA: (glasno) ... V mestu je bilo prenevarno, morala sva se umakniti na deželo ... Mihail bi se moral prijaviti na policiji, bil je Jud ... Ni se prijavil, ni želel nositi rumene zvezde ... Tvegaj je, da ga ujamejo ...

HERTA: ... Tudi midva sva se skrivala ... (zlomi jo zadrževan jok, ihti, govori s trdimi ustnicami) Oprosti, Mihail, oprosti ... Morala sem oditi, bilo je nujno ... Na zdravljenje, saj veš ... Če ne bi odšla, bi umrla tukaj ... v tvojem naročju ... Ali ne, reci, da veš? ... Povej mi, da bi umrla v tvojih rokah ...

ZOFIJA: ... Nekaj tednov sva se skrivala pri različnih ljudeh ... Jedla sva, kar so nama dali ... jajca ... sir ... Pod drevesi sva pobirala obtolčena jabolka ... Slive ...

HERTA: ... Na cesti me je pobrala žandarmerija ... Kot bi na slepo lovili z mrežami ... Riba sem, preplašena riba ... Moja edina ljubezen v življenju si ti ... (nemočno) Prekleta vojna! Vse bi bilo drugače, če ne bi bilo te ostudne vojne ...

ZOFIJA: ... Vedela sem, da je nekaj hudo narobe z njim, poznala sem ga ... Svoje težave je slabo prikrival ... Vedno je pil močno črno kavo in bizmutov prah, tega zdaj ni bilo mogoče nikjer dobiti ... Sama sva bila, brez vsega ... In skrivala sva se ... Popoldne je imel napad ... Njegov obraz je bil spačen od groze, bolečine so bile neznosne ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

MIHAIL: (vročično) Poglej tisti obraz, Zofija!

ZOFIJA: Kje je?

MIHAIL: Na sliki, vendar! Poglej, kako se reži ...

ZOFIJA: Na sliki ni nobenega obraza ...

MIHAIL: Pa je, Zofija, je, velik nos, velik rdeč nos in bele roke, s pokrivalom, ne vidiš, moram ga raztrgati, to je zlo, to je smrt ... (sliko razbije na kolenih, potem se loti stojala in steklenine na mizi, razbije

se vaza, lončen vrč, Mihail kriči) Ne, ne bo me dobil ta obraz ... Razbijem mu gobec ... Ta me že ne bo silil na bruhanje ...

ZOFIJA: (prestrašeno) Mihail, kaj ti je! ... Te boli želodec? Umiri se, lepo te prosim ...

Mihail se poskuša otresti Zofije, porine jo proti kavču, za seboj podere še nekaj predmetov, stol, kavč se premakne, zaškriplje na parketu, Zofija jokajoč pade nanj.

MIHAIL: Zdaj boš videla kres ... (besno poskuša prižgati vžigalice, ki se lomijo) V tej vojni človek ne more prižgati ognja, ne da bi se mu zalomilo ... Ha! Majhen plamenček ... Gori, gori lučka ... Zdaj bo velik ogenj ... Še večji bo, ko bo gorela ta zanikrna hotelska soba ... Do neba, do zvezd, Zofija ... Pripravi se na karneval, to bodo zijali ...

ZOFIJA: (z grozo v glasu) Mihail, pusti slike, ne prižigaj vžigalic, pomiri se, spet boš lahko slikal, bolečina bo minila ... Mihail! ...

Slišimo prasketanje močnega ognja, les poka.

MIHAIL: (kriči) Močen sem! Najmočnejši! Ne podere me noben vol, ne pogled na smrt, jih vidiš, na obrazu ... gomazijo ... ličinke, oživele so ...

ZOFIJA: (šepeta čisto blizu naše slišnosti, kot bi Mihail ležal v njenem naročju) Odpeljali te bomo v bolnišnico, ljubi ... Vse bo še dobro ... (Glas izzveni v prazen prostor.)

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

Spet smo v ateljeju

HERTA: (tiho) Trpel je, ubogi Mihail ... In mene ni bilo, da bi mu lahko pomagala ...

ZOFIJA: Ne vem, kako sem si zapomnila neko podrobnost ... popolnoma nesmiselno ... Vtisnila se mi je v spomin kot se zadre trska v kožo ... Kot nekakšna opazka tistih črnih dni ... Zelo vroč avgustovski dan je bil ... Zagledala sem se skozi okno, prav skozi tega, kjer ste malo prej stali, Herta ... Opazovali ste posekana drevesa, ali ne? ...

HERTA: (odsotno) Spomnila sem se na najine večere ... na zaupljivost, ki jo je prenašal name ... (zavzdihne) Spomnila sem se na pokrajine brez sence, na to, kako je človek ranljiv, ko je gol pred vsemi in se ne more nikamor umakniti ... Kot ta vrt, ki je zdaj prazen,

še bolj ubog pod snegom ... Nič pomembnega, Zofija, občutki, ki se jih ne znebiš ... Neizmerna žalost ...

ZOFIJA: Zagledala sem se v bršljan, ki se je vzpel po drevesu, prav do njegove krošnje ... Takrat sem pomislila, le kdaj mu je uspelo, da se je tako potegnil ... Ali nebo prenese, da ga zakrije vzpenjalka? ... Predstavljala sem si, da lezem po bršljanovi lestvi v nebo ... Prevezel me je nenavaden občutek nore lahкости in vrtenja ...

HERTA: (svetlo) Klical me je, ti moja Bršljanka ... (premik korakov na škripajočih tleh, zamišljeno) V takih trenutkih je bil nenavadno miren ... Eleganca v njegovem glasu je razkrivala nekakšno naivno moškost, pomešano z otrokom v njem ... Njegov pogled je bil brez senc in groženj ... Bila sva srečna ... Vsaj tisti trenutek ...

ZOFIJA: (zamišljeno) Sreča? ... Kaj je to? (odgovarja sama sebi) Sreča je srečno spanje brez obveznosti ... Z odprtimi očmi, ki ničesar ne vidijo ... Mihail ni hotel videti svoje boleznj ... Želel je vse ali nič ... Nobenih drobtin ...

HERTA: Včasih se mi je zdelo, da sva kot sonce in luna, ki sta se srečala na nebu ... Ogenj in voda, vroče srce in vlažna duša ... Zalivala sem ga s svojo ljubeznijo, on pa je gorel z visokim plamenom, mislil samo na svoje slikarstvo, na nič drugega ... Barva in čopič, edina pomembna stvar na svetu ...

ZOFIJA: (naivno) Ali res tehta 22 gramov?

HERTA: (se zdrzne, postane pozorna) 22 gramov, kaj naj bi toliko tehtalo?

ZOFIJA: (poredno se zasmeji, kot bi ji uspela dobra šala) Kaj? Duša vendar ... Menda tehta toliko, kot sem rekla ... Ko zapusti telo ... Pobegne iz ujetništva, hop! bog ve, kam ... (se zamisli) Herta, je Mihail verjel v duše? ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

MIHAIL: (od zunaj) Herta! Herta! (tresk z vrati, blizu) Trmasto sem molčal ... Herta, slišiš?! ... Vsaj potrudil bi se ... Zdaj je prepozno ... Kakšen bedak sem! Moral bi mu povedati, jaz pa sem kar molčal ...

HERTA: Ne razumem te, o čem govoriš?

MIHAIL: Umril je ...

HERTA: Kdo je umrl? Povej mi!

MIHAIL: Umril je človek, ki je pokupil skoraj vse moje slike ... Bil je edini, ki jih je razumel, o njih je pisal ... Potem pa sem se zaljubil v njegovo hčer ... Mislil sem, da mi bo pomagal, da ji bo kaj rekel, namignil, pa ni ... Imel sem ga za prijatelja ... (lovi sapo od razburjenja) Potem nisem več govoril z njim ... Z lepimi pozdravi sem ga odpravil, na njegova prijazna vabila se nisem odzval ...

HERTA: Pomiri se, prosim ... Verjamem, da ti je oprostil ... Vedel je, da se boš vrnil k slikanju in ne boš mislil na ljubezen ... Bolj te je poznal, kot ti samega sebe ...

MIHAIL: (hladno) Kako pa vse to veš, Herta?

HERTA: Ženska sem, tako čutim ... Vem, kako to poteka ... Kam pa greš?! ... (zgroženo) Ne bodi nor, pusti slike pri miru, nič ti niso naredile ... (zaslišimo zabadanje noža v platno, hitre potege in reze) Mihail, slike niso krive za tvojo nesrečo, ne zabadaj noža v njih ...

MIHAIL: (kriči, zabadanje noža v platno) ... Krive so! ... Krive so! ... Niso ... dobre ... Niso dobre slike ... Barve bi morale živeti! ... Slika je mrtva! Poglej jo, Herta! Mrtva! ... Petelin je mrtev! Mlahavo telo je mrtvo! ...

HERTA: Pa saj *JE* petelin mrtev, naslikal si mrtvega petelina!

MIHAIL: Ni res! Iskal sem življenje v njem, pa se ni premaknilo! Novo moč živcev, utripajočo barvo, mrgolenje drobnih bitij, iskrenje ... Ni mi uspelo ... Nesposoben sem ... Ne najdem pravega odtenka ...

HERTA: Vse, kar naslikaš, je zaznamovano s smrtjo ... Vsa bitja ... živali, drevesa, hiše ... Naslikaš stare ljudi, čeprav so še mladi in polni življenja ...

MIHAIL: (nemočno, obupano, tiše) Ničesar ne razumeš ... Slikam človeka, kakršen bo postal, ko bo star ... Slikam hiše, ki se bodo spremenile ... Slikam smrt, da bi vzniknilo novo življenje ... Vse se spreminja, Herta, stvari morajo umreti, da bi se rodilo nekaj novega ... (skoraj neslišen glas se izgubi v daljavi) Smrt prihaja ... Za vse ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA ***Spet smo v ateljeju***

HERTA: (zase, kot odmev na prejšno zvočno sekvenco) Ubogi Mihail ... Pridi nazaj k meni ... Pusti slike ...

ZOFIJA: (ošabno napeta) Kako patetično! ... (koraki vstran, hladno, trezno) Mož, ki je bil imenovan, ni bil nič kriv ... Njegova hčerka je Mihaila zavrnila ... Bila je že zaročena ... Prepozno jo je zaprosil, bolje zanj ... Vrnil se je nazaj k slikanju, edini stvari, ki jo je zares ljubil ...

HERTA: Morda pa bi bil srečen z njo? ...

ZOFIJA: (zagrenjeno sarkastično) Mihail ni znal biti nikoli srečen ... Poleg tega je kasneje srečal vas, Herta ... In tudi vi ste odšli ... (zavzdihne) Tako mu je bilo namenjeno ...

HERTA: ... (spravljivo) Da, tako mu je bilo namenjeno ... Ni bil polovičar ...

ZOFIJA: ... O svojem slikarstvu ni govoril ...

HERTA: ... Čeprav je kar naprej dvomil, je vedel, kaj želi doseči ...

ZOFIJA: ... Nemogoče ... Nebo onstran neba ... Do konca ga je gnala goreča želja, da postane najboljši slikar na zemlji ...

HERTA: Ko sva se prvič srečala v cigaretnem dimu lokala, sem v njegovih očeh videla iskre porogljive radosti ... Človek, ki se je že zdavnaj odločil ... Imeti vse ... NIČ ga ni zanimal ...

ZOFIJA: Vsemu je kljuboval z nekakšno šarmantno lahkotnostjo ... Čeprav ni živel v brezskrbnem razkošju ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

Vzdušje lokala: množica glasov, trki kozarcev, zvenenje krožnikov, pridušeni vzkliki, šumenje zvokov, zadaj zastrta varietajska glasba.

MIHAIL: (na pol vprašanje, na pol trditev) Niste domačinka, gospodična ... Berem vam v očeh, preganjajo vas ... Tujci smo uboge pare, še posebno Judi ... Ampak jaz sem močen, nikoli ne poklekнем ...

HERTA: (smeje zapeljivo) Kaj počnete v življenju, dragi gospod, če smem postaviti osebno vprašanje ...

MIHAIL: Nič posebnega ... Trenutno sem svetovljan ... Naročim si kopel v hotelsko sobo, potem osvežujoč zrak, dišeč po vrtnicah, nato ... Ampak, gospodična, zdaj je noč še mlada ...

HERTA: Herta sem ... Preprosto, ali ne? ... Zunaj je mraz, zaželela sem si toplega gnezda ... Da se malo pogrejem ...

@Marko Elsner Grošelj – Uporaba in reprodukcija besedila brez pisnega dovoljenja avtorja prepovedana

MIHAIL: Domnevam, da nimate kam ... Nikogar ne poznate na vsem svetu, še najmanj pa v tem mestu ... Ptiček brez gnezda ... Od kje prihajate?

HERTA: (se smeji) Na kratko ali na dolgo?

MIHAIL: Na kratko, seveda. Nimava veliko časa ... In tu sva zato, da pozabiva na skrbi ... Kaj pijete, Herta, jaz plačam ...

Zvoki v lokalu se okrepijo, zaslišimo tuš bobna, nato razglašeno trobento, nato spakljiv GLAS varietejskega igralca.

GLAS: (posnema dikcijo operetnega Hitlerja; glasovi v lokalu se odzivajo z navdušenjem, smehom in vpitjem; v steno prileti kozarec, steklenica) ... Razrite zemljo po vsej Evropi ... Ja ... Poiščite titanovo strelo ... neptunovo kladivo ... Ja ... Visoko razvito ... tehnološko ... orožje ... Ja ... Naših dedov ... Ki smo jih ... mi ... izvoljeni Arijci ... Ja ... nasledili ... Izpolnili bomo našo sveto dolžnost ... (cepeta) Ja, ja, ja, ja, ja! ... (pridruži se množica glasov) Ja, ja, ja ... (glas nadaljuje) Moje dame in gospodje ... (glas v ozadje)

HERTA: (zgroženo) Grozni ljudje ... Se vam ne zdi? ... Kakšna histerija! ... Kje naj začnem?

MIHAIL: (se zareži) Na začetku, ljuba Herta ... Vse dobre zgodbe se začnejo na začetku ...

HERTA: ... Rodila sem se v Judovski družini, ki je imela trgovino ... Ko sem malo odrasla, sem postala aktivistka ...

MIHAIL: (zajedljivo) ... Zelo kmalu, predvidevam ...

HERTA: No, poslušajte me ...

MIHAIL: Oprostite, vsesplošna norost v tem prostoru me je zapeljala ...

HERTA: ... Kmalu sem se poročila ... Hitler je ukinil sindikate, sprejet je bil zakon, nevera v nacizem je razlog za ločitev ... Moj mož je dobil dovoljenje, da se razveže ... Zbežala sem s prvim vlakom, ki sem ga ujela ... Ves čas me je preganjal Gestapo ... In zdaj sem tukaj, gospod? ...

MIHAIL: Lahko bi bil gestapovec ...

HERTA: Zelo neokusno, če bi bilo to res ...

MIHAIL: Ne bojte se, Mihail sem ... Slikar ... Odločen, da osvojim (se zasmeji) najvišji vrh sveta ... Bova nazdravila na vaš srečen beg iz pekla, Herta? ...

HERTA: (plaho) Nobenih sredstev za preživljanje nimam, nikogar ne poznam ... To mesto je zame uganka ...

MIHAIL: ... Se bova že kako znašla ... Zaslužila boš, Herta ... Potem bo spet vse v najlepšem redu ... Ne bo vam potrebno oditi ...

HERTA: ... Le kako naj to naredim, kje naj si poiščem spodobno službo? ... In to v teh blaznih časih ...

MIHAIL: Pri meni boste ... Moj model ... Naslikal vas bom ... Velikokrat ... Ženska na stolu ... Akt na modri zofi ... Ženska z olivno poltjo med hiacintami ... Akt na polju sivke ... Kaj mislite, bo šlo?

HERTA: Vam lahko zaupam? Ali ste morda kakšen manijak, ki se izdaja za slikarja?

MIHAIL: (nejevoljno) Lepo vas prosim! Opazil sem vaše bele roke s trdimi členki in kvadratnimi nohti ... Ni to dovolj? Da opazimo neko posebnost na človeku, nekaj, kar še sam ne ve ... (zaskrbljeno) Se ne počutite dobro, blede ste ... (glas in šumi lokala izzvenijo v zvočnem prostoru) Herta? ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

Spet smo v ateljeju, Hertini in Zofijini koraki, odvisni od njunih čustev, včasih katera zacepeta, druga trdo udari ob tla.

HERTA: Na smrt utrujena sem, Zofija ... Zdi se mi, da imam vročino ... Premražena sem ...

ZOFIJA: (zajedljivo) In tako ste postali njegov rdečelasi model ... Njegova zvezda vodnica ... Muza, odrešiteljica (se reži) ... O slikarstvu nimate pojma, Herta! ...

HERTA: (se brani) V svojem stanovanju je živel, kot zapuščen maček ... Nered povsod ... Z barvami popacan kavč ... Stoli, tla ... Povsod засуšena barva ... Kot bi jo zlival iz soda ...

ZOFIJA: (filozofsko) Ubijal je samega sebe ... In svoje slike ...

HERTA: Nasilje nad slikami ni bil njegov sadizem, ampak popolna nemoč, da bi dosegel absolutno ... Njegov zadnji osamelni prostor, kjer se je srečal s samim seboj ...

ZOFIJA: (sarkastično) Želela sem si posebnega človeka, da bi ga lahko razkazovala po salonih ...

HERTA: ... V svoj osameli prostor ni spuščal nikogar ... Ko je začutil, da mu ne bo uspelo, je razdril pogodbo, ki jo je sklenil s sabo in spet se je začela kalvarija ... Dolgo je trajalo, da se je vrnil ... Objela sem ga in ljubila, kot bi bilo to zadnje, kar bom lahko naredila ... Ljudi so brez razloga pobirali na cesti, gnali so jih na tovarnjake ... Napovedovala se je vojna ...

ZOFIJA: ... Bil je rojen zmagovalec ... Plemenita slikarska rasa ... Ampak tudi zmagovalci imajo to lastnost, da so enkrat poraženci ...

HERTA: Njegova roka je bdela nad njim, roka, ki je rezala platna ... Upal si je, kar ni zmogel nihče ...

ZOFIJA: ... Njegova sramežljivost je bila pregovorna ... Tih in umaknjen v svoj svet ... Težko sem ga zvalila v posteljo ... Potem je gorel kot bakla ...

HERTA: ... Bil je nežen ... Plah ... Umaknjen v svoj svet ...

ZOFIJA: ... Želela sem si radoživega življenja v mestu, pa sva se skrivala po vaseh, v nenehnem strahu, da naju odkrijejo ... Nikoli nisi vedel, kdo od vohljačev te bo izdal in naznanil ... V njegovih rokah sem se počutila, kot bi me ogrnil v saten ... Trenutek varnosti ... Zatišje pred viharjem ...

HERTA: (izbruhne) Ni bil zvest! Nikoli! Pozabil me je takoj, ko sem odšla v mesto ...

ZOFIJA: Kdo pa je komu zvest, draga moja! V takih časih ni prostora za moraliziranje ... Vsak gleda, kako se bo izognil posledicam ... Moral si ostati buden in na preži ...

HERTA: Jaz sem mu bila zvesta ... Sledila sem mu, dokler sem lahko in potem vseskozi mislila nanj ...

ZOFIJA: (posmehljivo) Seveda, saj si bila zaprta v taborišču, Herta ...

HERTA: Načrtno so nas izčrpavali ... Dali so nam vodo s krompirjevimi olupki in nastrgano repo ... Izstradali so nas ...

ZOFIJA: (lakonično) Preživeli ste, ali ne?

HERTA: (trpkno) Imeli so me za nacistko, ker sem Nemka ... Bežala sem pred plinskimi celicami ... (zamerljivo) In vi, kje ste bili vi, Zofija?!

ZOFIJA: (mirno) Bila sem tukaj, ves čas ob njem, do zadnjega ... Pokopali me bodo tam, kjer je on ... Drug drugemu pripadava ...

HERTA: Kaj pomeni pripadati? ... Če si mrtev, je vseeno, komu pripadaš ... (stiša glas) Priznam, že dolgo sem mrtva ... Pokopali so me na tisti ulici, kjer so mi vzeli prostost in njega ... Povejte, Zofija, kako vas je ljubil, želim vedeti ...

ZOFIJA: (negotovo se zasmеji) Kot moški ljubi žensko ... Nebeško ...

HERTA: Zmešano?

ZOFIJA: Zakaj, zmešano?

HERTA: Ker je bil v resnici neuravnovešen ... Oživiljal je mrtve stvari ... Tudi mene, ki me je pobral v baru ...

ZOFIJA: (ošabno ponosna) Zanj sem bila bleščeča vila, draga Herta, razvajala sem ga in varovala ... Iz mojih rok je jedel ... Vem, kaj je slikarska umetnost, od nekdaj sem bila med slikarji ... (prostodušno) Navsezadnje je bil moj prvi mož slikar in tudi sama sem slikala ...

HERTA: (kot da je ne sliši) Nekega poletnega jutra v taborišču ... Privlekla sem se, komaj sem hodila ... Zrak je nenadoma postal vijoličen ... Iz gozda je priletela taščica in sedla na vrh žice ... Stala sem na robu polja ... Dolgo sva se gledali ... Pomislila sem na Mihaila ...

ZOFIJA: (zagrenjeno) Ko ste vi srečali Mihaila, sem se jaz ločila ... Če pomislim na moževo izjavo ... Najina ljubezen je rodila najhujšo možno bolezen, najinega otroka ... Fuj! Zasovražim vse moške ...

HERTA: ... Lahko bi se dotaknila taščice ...

ZOFIJA: ... Prišel je Mihail, sramežljiv in samozavesten ... Tih in močan ... Postala sem ljubica naslednjega slikarja ... (ironično) Slikarji so očitno moja strast ...

HERTA: ... Tako blizu je bila in ni se me bala ... Prešinilo me je, da se je zgodilo nekaj groznega ... Misel sem pregnala, uničila bi me ... Vsak dan po malem sem se prepričevala, da je še živ ... Ubila bi se, če bi zagotovo vedela ... Hotela sem upati ... Videla sem ga za zaprtimi očmi ... S sunkovitimi, strastnimi, absolutnimi gibi roke, s čopičem, ki dela čudeže ... Želela sem verjeti, da me čaka ... Odlašala sem ... Pozneje, sem si govorila ... Ko bo konec te morije, ko bo varno ...

Slišimo zbegane korake, prikrito ihtenje, zadržan krik, ki bi razbil vse, kar je na dosegu roke, pa se spremeni zgolj v nekakšno pogrkovanje.

ZOFIJA: Tega ogledala se spomnim ... Kje je moja steklenička? Še en požirek ... OGREJE drobovje (dolg požirek) ... ZACELI rane ... (pijano zasanjana) Poglej se, trapa! ... (zakličče) Herta! Poglejte, prsti na ogledalu... To so njegove barve ... Zadušen safir ... Vijolične iskre ... Srebro ... trepeta ... Plameni žvepla ... Živo rumeno telo se premika (spremeni glas) ... Črvi gomazijo ... Kaj je to, ličinke metulja ... Ne, ne, samo privide imam ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

MIHAIL: (govori veselo, kot otrok pred ogledalom, kjer se brije, britvico pomaka v skodelico z vodo, ki vsakič zazveni, Bachova glasba v ozadju) ... Takrat mi je policijski komisar dal nekaj denarja ... odšel sem na morje ... Hecen patron! Herta, si že slišala za policijske sile, ki odkupujejo slike norih slikarjev? (se smeji) Mojo sliko je imel obešeno v svoji pisarni in še veliko drugih, prava galerija ... Obiskovalci so bili majhni lopovi, morivci, tatovi, pretepači ... Si predstavljaš, Herta, ljudje z dna so bili prvi srečneži, ki so zrl v te slike nove umetnosti, medtem pa jih je vrli komisar z brki zasliševal ... (se zasmeji) Hecna predstava, ali ne? ... (v skodelici zaklokota voda, ko vrže ročaj z britvico v vodo, nato si spere obraz) Tako ... Nov človek ... Dobro steklo ima to ogledalo ... Čista slika, lepa podoba ... (ščetka zobe) Živel smo v revščini ... vsi slikarji, ki smo se družili ... Nikoli se nisem umival, še manj čistil zobe ... In ko smo odpotovali na obalo ... To je bilo moje prvo morje ... Nikoli si nisem predstavljal takšnega veselja, ko smo čofotali v vodi in plavali ... Kot bi lebdel v vesolju ... Moj prijatelj slikar se je odločil, da me nauči ščetkati zobe ... Kupil mi je krtačko in zobno pasto ... Moji zobje divje zveri so postali bleščeče beli ... Si predstavljaš, Herta, da sem skoraj pozabil slikati, kar naprej sem odpiral usta in si ogledoval svoje nove zobe ... Takrat sem spoznal, da mi je dovolj revščine ... Želel sem postati bogat ... Ampak od našega trgovca s slikami ni bilo nič, popolna polomija ... Ena pozitivna izjema je bila ... Začel sem uporabljati zobno ščetko (se smeji) ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

ZOFIJA: (se ji trga na jok) Ko je Mihail odšel za zmeraj, sem ga sovražila ... Sovražila sem vse moške in še najbolj slikarje ... Sovražila sem sebe ... Hodila sem na plese, da bi pozabila ... (se zareži) Pijana sem salutirala v ženski toaleti, po nacistično, po licih

pa so mi tekle krokodilje solze ... Spakovala sem se v operi tistim uniformiranim maziljencem, vojaški noblesi ... Zapeljevala moške in ženske in pila, pila, pila, kot žolna, ker me je pustil samo ... Kruto, kot je znal samo on, kadar je slikal ... Nisem mu odpustila ... Prevaral me je z edino ljubico, ki mi ga je dokončno iztrgala iz objema ... (se ji kolca) Polastila se ga je, da bi me uničila ... Moram piti, dajte, Herta, še vi, za družbo (se ji kolca) ... (se začne hripavo smejati) Na pomoč, na pomoč, Mihaila so ubili, ljudje, pomagajte! ... Tako so kričali prestrašeni stanovalci. Mislili so, da je mrtev, pa je le kri kapljala od odrtega in obešenega kosa volovjega mesa in tekla pod podbojem vrat na hodnik ... (režanje se spremeni v grozo, ko izbruhne) Proč od mene, reptili! Stran! Zapletajo se mi v lase! Proč! (z rokami udarja po ogledalu, dokler ne pade na tla in se razbije; slišimo sesedajoč jok))

HERTA: (prestrašeno) Zofija, porezali ste se ... Pomagala vam bom ... Naslonite se na mojo ramo ... Naj pogledam ... Roka vam krvavi (slišimo trganje tkanine) ...

ZOFIJA: (skoz solze histeričnega smeha) Kje ste se pa to naučili, Herta? Ste medicinska sestra ali dobra nuna? ...

HERTA: (medtem ko previja roko) Nisem ne medicinska sestra, ne nuna ... Samo pri zdravi pameti sem ... V taborišču se naučiš vsega ... Navadiš se, da živiš kot črv ... Črv z dostojanstvom ...

ZOFIJA: (samopomilovalno) Kaj naj sama počnem na tem svetu ... Najraje bi se ubila ...

HERTA: (vzklikne) Oh! ...

ZOFIJA: (vznemirjeno) Kaj pa je?

HERTA: Poglejte, fotografija ... Padla je na tla ... z ogledalom ... Zadaj je bila pripeta ...

ZOFIJA: (hlastno pohiti) Moja je! Slika je moja, dajte mi jo!

HERTA: (se hitro premakne, da zaslišimo zven črepinj) Ne, moja je, prva sem jo zagledala ...

ZOFIJA: (proseče) Dajte jo meni, veliko mi pomeni, vi je ne potrebujete ...

HERTA: (gleda sliko) Mihail je z neko žensko, ne poznam je ...

ZOFIJA: (zmagovalno in posmehljivo) Torej je bila tretja ženska?! ...

HERTA: Oh, Zofija, nehajte s to komedijo, ni bila edina ... Ali ni zdaj vseeno ...

ZOFIJA: (trpko) Ni bil zvest, ne, Mihail že ne ...

HERTA: (tiho) Poskrbela bom, da bo spet slikal ... Odšla bova daleč stran od vsega tega cirkusa ... In od vas, Zofija ...

ZOFIJA: (zakriči) Mrtev je, razumeš, mrtev! Ni ga več, odšel je, za zmeraj ... Izpuhtel v zrak, Amen! Slišiš, Amen!

HERTA: (mirno, kot bi ji zledenela kri v žilah) Ne, ne slišim, gluha sem in slepa ... Mihail živi še naprej ... V meni in v svojih slikah ... Tega se ne da vzeti, niti smrt ne ... (se krožno premika po prostoru, leseni pod škriplje) Prišla sem po svoje okruške ... Ne vem, kaj sem mislila ... da najdem eno samo drobno sled ... Da bi lahko še enkrat zgradila svoje zapravljeno življenje ... Morda sem se prišla posloviti od njega ... Saj sem vedela, Zofija, da je mrtev ... Od takrat, ko sem videla taščico ... Že dolgo sem vedela, da je bolan ... (koraki se ustavijo, presenečeno) Oh, pogledjte, kako lepa skodelica ...

ZOFIJA: (grobo) Pustite jo tam! To sem sama poslikala, moja je ... Nič ne veš o umetnosti, bila si samo njegov model ... In ljubica ... Jaz pa sem slikarka, bolje razumem, kaj je želel povedati s svojimi slikami ...

HERTA: (rezko) Ambiciozni ekscentrik ste, Zofija, pozirali ste z njim in pred njim in zaradi njega ... Naj bo po vaše ... Preveč strah vas je življenja ...

ZOFIJA: (čuden glas) Ali vidite, kako se premikajo živali na skodelici? ... Ptice so brez peruti, z ostrimi kremplji ... Lapuhovi listi rastejo čez rob (se reži) ... Že dolgo nisem videla kuncev, ki bi se pasli na travniku ... Ste jih vi, Herta?

HERTA: ... V taborišču sem večkrat razmišljala, da bi jim zavila vrat in jih surove pojedla ... Vsak dan proti večeru sem se uredila, počesala lase in odšla k žici ... Na drugi strani je bila svoboda ... Taščica ... Kunci ... Preživela sem ... Mogoče je to najboljša terapija za moje artrične kosti ... (tiho) Da te izstradajo ...

ZOFIJA: ... Vedno ti obešenci, ki jih je natikal na kavlje ... Petelini, piščanci, kunci, ptice ... Krvaveča človeška drama ... Paraziti! Jih vidite, Herta, povsod so ... Zažrejo se v meso, živijo na naš račun ... Ali veste, zakaj ni dreves zunaj na vrtu? ... Niso jih posekali, bolezen jih je razžrla ... Paraziti so jih zglodali ... Kup lesa je bil tam, potem pa ga je razpihal veter ... Okužilo nas je ... Ko smo se odpeljali z rešilnim avtomobilom, sem videla ogenj v ateljeju ... Ampak zdaj nisem več tako prepričana ... ne smrdi po zažganem ... Stene so prašne in pomazane, ne zdi se, da bi jih zajel ogenj ...

ZVOČNO PRIZORIŠČE SE MENJA

Slišimo sireno rešilca, kot so jo imeli v štiridesetih letih

MIHAIL: Ali bo bolelo?

GLAS: (kot spremljevalec, posmehljivo) Ali ne boli dovolj, Mihail, bi želeli še več? Ne, seveda ne ...

MIHAIL: (od bolečin težko govori) Ali je to, kar se dogaja ... z mano ... beg? Ali nisem delal prav ... ko sem se ... do konca ... gnal, da bi slike ... napravil žive? ... Da bi ... naslikal življenje ... ki ga ... ne vidimo ...

ZOFIJA: Ššššš ... ššššš ... še malo potrpi, kmalu bomo prišli do bolnišnice ... Naokrog moramo, povsod so vojaške kontrole na cesti ... Moramo biti previdni ... Potrpi še malo, kmalu bo ...

GLAS: (kot zdravnik, šepeta) Kje vas boli? ... Poslušati moram vaše srce ... Izmeriti pritisk ... To ne bo dobro ... Sestra, sestra! Pripravite operacijsko, takoj! ... Dal vam bom injekcijo ... Sprostili se boste, na nič ne boste mislili, poskrbeli bomo za vas, brez skrbi ... (glasba, morda Marlene Dietrich, sugestija, da je še vedno vojna) Poslušajte to prijetno glasbo z radija ... Uspava vas, kajne? ...

ZOFIJA: Ne skrbi, spet bo tako, kot prej, slikal boš, hodila bova naokrog ... Šla bova na ples, odprl boš šampanjec ... na trgu bova kupila ostrige ... Smejala se bova, Mihail ... Močen si kot bik, lahko bi bil bokсар ... Tukaj te bom počakala, na tej klopi v hodniku ... Zaprli bodo vrata, da ne bo prepaha ... Prepah dvigne ves mrčes s tal ... Saj smo v bolnici, tu je vse razkuženo ... Ali ne, gospod doktor? ... Vse bo dobro ... Se spomniš topolov ob cesti v vetrovnem dnevu? ... Enkrat si mi rekel, trenutek, ki bi ga s slikanjem ustavil, sovražim ...

GLAS: (kot zdravnik, šepeta) Zdaj boste zaprli oči ... zaspali boste ... sanjali ... Ali vidite travnik? ... Tam se pasejo kunci ... Se spominjate? ... Slika vašega otroštva ... Pomlad je ... živo zelena pokrajina ... Barve žarijo ... In tam raste drevo ... Drevo za vas ... Eno drevo, ena človeška duša ... Saj verjamete v duše, mar ne?

ZVOČNI PRIZOR SE MENJA

Spet smo v ateljeju.

HERTA: (žalostno) In potem je umrl, na operacijski mizi ... Je bilo tako, Zofija? ... Morala sem priti sem ... Da bi morda našla nekaj, kar je bilo njegovega ... Da bi se ga še enkrat ... zadnjič ... dotaknila ...

(zelo tiho) Da bi ga lahko izpustila ... Še moram živeti, tako mi šepeta zdaj ... Mihail ...

ZOFIJA: (slišimo negotove, pijanske korake; besede norice) Herta, mudi se, hitro, nimava veliko časa ... Vse je okuženo ... Zažgati morava atelje, vse, hodnik, stopnice, hišo ... Vrt ... Pridi, Herta ... Poišči vžigalice, jaz jih ne najdem ... Povsod so bakterije ... Tudi barvo na steni je razžrlo ... in omet ... Poglejte, kako odpada in spodaj je vse črno ... Kaplje mezijo na tla, strop se vdira, zdaj bo padel ... Klince rastejo, jih slišite, prisluhnite, (zaslišimo zvok kot fino žaganje) kako grizejo ... Slišite, pst ... Tiste krpe z barvo vzemiva, takoj bo zagorelo, polne so terpentina ... Uničila bova golazen ... Pridite, Herta ... Nič ne sme ostati ...

HERTA: (zakriči kot v odmevu) Ne, Zofija, ne počnite tega, zgoreli bova, nisva krivi ... Prosim, Zofija, to ni spomin na Mihaila ... Ne! ... To ni ljubezen ... Nehajte! Ali ste ponoreli! ... Polila vas bom z vodo ... (slišimo vodo, ki jo Herta zvrne iz lavorja ali neke velike posode, nato zvok močnega dežnega naliva, ki se mu približujemo)

KONEC